

Časopis „NAPREJ“ izhaja dvakrat mesečno in sicer 4. in 18.

Uredništvo, administracija in ekspedicija; Idrija št. 75.

Vse denarne pošiljatve na naslov:

Upravništvo „Naprej“.

Vse dopise in spise na uredništvo.

NAPREJ!

Lastnik lista:

„Idrijska okrajna organizacija“.

Naročnina za celo leto: v Idriji (brez donašanja na dom): krona 1-92, (z donašanjem na dom): kron 2-40, po pošti: kron 2-50, v Nemčijo 3 krona.

Posamezne številke 8 vin.

Osemurni delavnik.

Delo je vir blagostanja, ali ne za onega, ki dela. Za delavce je delo vir bede. Dolgi delavni čas le na videz večja dohodke delavca — v resnici pa mezdo nižja. Dolgi delavnik razmnožuje vrste brezposelnih in okrada delavca o celo njegovo življenje. V času današnjega enoličnega, mrtvega dela pri strojih ne znači: delati istotoliko, kolikor: živeti — v času današnjega dela je delavec živ le v urah, ko ne dela, in mogoče je reči, da je boj za skrajšanje delavnika boj za življenje.

K. Gerlach.

Dan ima 24 ur; in te razdeli za potrebe življenja in zdravja na tri dele in imel boš osem ur za spanje, osem za jed, razvedrilo, pouk in zabavo, osem pa ti jih ostane za delo. Računaj teden za 6 dni (sedmi dan si pusti za počitek) in najdeš v tednu 48 ur za delo, v enem letu pa jih bo že dvatisoč petsto šestinsedemdeset.

Jan Amos Komenský († 1670).

Ali osemurni delavnik je le korak na dolgi in utrudljivi poti, ki pelje k svetlemu cilju — k socialistični družbi. Ali ta korak je odločilen, kajti je korak, ki je bil storjen preko najstrašnejšega propada, korak, ki vzbudi proletarjat k čilejšemu življenju, korak, ki popelje proletarjat v gibanje, katero nobena moč na svetu ne ustavi.

Dr. Lev Winter.

Za izobrazbo.

V svoji knjižici: „Na pranger s klerikalizmom“ piše Karol Pelant sledeče:

„Kako naj se bojuje proti klerikalizmu? Boj proti klerikalizmu se ne sme bojevati z

besedami, z zmerjanjem, z obrekovanjem, ampak z dejanji. Najkrasnejši svet nam je dal Karol Havliček, rekoč: Nič jim ne dajajte, nič jim ne verujte. Ali ta svet je le zaničujoč; pravi in istiniti odpor vršiti se mora le z izobraževalnimi sredstvi, s predavanji, s časopisjem in knjigami. Tisk je najstrašnejše orožje, kdor ga rabi, zmaga in čim več ga je, tem poprej zmaga. Le izobraženi in to zadosti vsestransko izobraženi posameznik premore tlak, ki ga razvija okrog njega čim dalje hujše se razprostirajoči klerikalizem. Le tisti, kdor pozna smeri raznih ver in njihove najrazličnejše ideje, le tisti si more iz vsega izbrati to najboljšo in le tisti se nauči tolerantnosti k prepričanju in veram drugih sozemljanov. Najprvo je potreba sebe preobrniti s kar najglobljo izobrazbo in pri tem ne pozabiti na mladino, na bodoče bojvnike. Ko smo pri tem, oglejmo si še drugo orožje našega boja: šolo.

Kar najsvetejša dolžnost sleharnega protiklerikalca je: podpirati moderno šolo, odločitev njeno od cerkve, brezplačni pouk in brezplačna učilna sredstva in dajanje zadostne hrane revnim otrokom iz splošnih sredstev; ob enem pa se poganjati za dostojno stališče učiteljstva, kakor z ozirom na finančno tako z ozirom na družabno stran, za njihovo neodvisnost od ponižujočih uredob ter za njihovo akademiško izobrazbo.“

Kar je tukaj imenovani pisatelj navel za boj proti črni hydri klerikalizma, to velja istotako za boj proti militarizmu in za boj proti nacionalizmu.

Militarizem! Na spomladi je videti vesele, vriskajoče in ukajoče fantiče z listkom za klobukom. „Adijo, ljubca, stariši, in zbogom vi tovariši“ razlega se čez polja in vasi. Na pozno jesen, v črnih zakajenih vojašnicah pa

tečejo grenke solze po licu mladega rekruta. Tišči ga težko breme, stisnjeno njegovo srce ne zna oddiha — ne tolče več . . . Bliža se resignaciji.

Tri leta minejo — piramida iz 36 kvadratov je počrnjena — regimentov hornist je odtrobil — vse zauka, kar gré domov na „nikolivečnazaj“. Oni pa, ki imajo še eno leto ali dve, pa z žalostnim srcem gledajo za odhajajočimi kamaradi . . . Rekrut je odslužil svojo vojaško dobo, kot „star vojak“ se je vrnil v „civil“. Pozabljeno je vse gorje in v krogu svojcev pod temnogostim kostanjem pripoveduje širokoustno o krasnem in prelepem vojaškem življenju. In mladi poslušalci koprne in hrepene: biti vojak, služiti cesarju . . . V nedeljah pa jim srca še bolj zahrepené, ko zazveni trombe glas in veterani, stari vojaci, ponosno korakajo, na čelu jim godba, v cerkev ali pa na kakšno drugo slavnost.

Poslanec Schramel je dejal v državnem zboru 22. februarja 1900. med drugim tudi to-le: „Dokler imamo v državi militarizem, ne moremo o kulturi in civilizaciji niti govoriti“.

Mi pa pravimo: hitimo za izobrazbo, kajti smo trdno prepričani, da le z izobrazbo se pride k pravi kulturi, k pravi civilizaciji in h končnemu njih cilju: k svobodi.

Sedaj: nacionalizem! Resnica je, in ostane večna: osvoboditev delavskega razreda bode le njegovo lastno delo. Nikdo drugi ne gane za njo niti s prstom, kajti suženjstvo delavskega razreda podpira in vzdržuje nadvlado kapitalističnega sistema. In, ali sme delavski razred poznati med svojimi pristaši katere koli narodnosti kako razliko? Ali sme katerikoli zatirancev zatirati svojega bližnjika v katerem si bodi oziru. Ne, ne sme. Skupen je boj vseh zatiranih proti skupnemu sovražniku.

To so neovrgljiva dejstva. Ali, pogledjmo resnično stanje. Pogledjmo okrog sebe, in videli bomo lastne sobrate, tovariše-delavce, ki se zbirajo pod neko čudno zastavo, ki ji pravijo: zastava nacionalizma, proti lastnim tovarišem, ki jih je slučajno porodila mati

govoreča drug jezik kot ga govore oni . . . Nacionalizem, domoljubje, rodoljubje, tako imenujejo vodje teh čet vodilna svoja gesla. Veliki Čeh in veliki narodovec Karol Havliček je karakteriziral ta gesla sledeče: „Rodoljubje, ljubezen za domovino, to je ogenj; samo, da so nekateri premog in drva, ki gore, drugi se sevé samo pri tem ognju ogrevajo ali jim le svéti ali si pri njem kašo kuhajo ali pa pri njem pipe in cigare zažigajo.“

Preberimo prav natančno to karakterizacijo najpopularnejšega češkega narodovega borilca. Rodoljubje, ki se nazivlja nacionalizem danes z drugo besedo, je ogenj, pri katerem goré nekateri in tudi izgoré, drugi se pa pri tem ognju grejejo. Kdo so ti nekateri? Tisti, ki goré in izgoré, so glavno tzv. nižji sloji, delavci, drobno ubogo ljudstvo; oni pa, ki se pri ognju grejejo, so pa meščanski kapitalistiški sloji . . .

Dokaze iščite v sodnih evoranah, kjer se obravnavajo posledice šovinistiških nacionalnih preprirov. —

Zakaj pišemo vse to. Hočemo pokazati, da nedostaja izobrazbe. Proti klerikalizmu naj se bojuje glavno z izobrazbo, pravi K. Pelant. Proti militarizmu in proti nacionalizmu istotako, dostavljamo mi. Na šolo ne smemo pozabiti, kliče antiklerikalni bojevnik, kajti klerikalna šola je glavno zlo za napredek in slobodo človeštva. In zopet nam je dostaviti: moderna, slobodna šola mora istotako biti pionirka v boju proti predenici militarističnih in nacionalističnih zarodkov, ki se je razširila v današnji ljudskošolski vzgoji . . .

Za izobrazbo! Da, za izobrazbo moramo delovati, za izobrazbo se bojevati, kajti le z izobrazbo in z izobraženimi ljudmi bode mogoče dovršiti veliki kulturni in gospodarski boj proletarjata.

Anton Kristan.

Kdor knjige ali časopisa ne vzame v roké, podoben je vprežni živini, ki razun krme in trpinčenja ničesar drugega ne pozna.

Za delavca pa je le delavski tisk. Čitajte zato le delavsko časopisje in knjige.

LISTEK.

V nebesih.

Zgodil se je zadnjič nek posebni dogodek tam poroči v nebesih. Sevé, kakor ima vse, kar se dogodi v nebesih, duh po zemlji in tem pregrešnem svetu, tako je imel tudi ta dogodek svoj začetek na zemlji.

Plemeniti gospod vitez Jurij z Visokega se je oženil z prelepo Uršo iz Rožne doline. Župnik, ki ju je poročal, je k zaročencema govoril slavnostni govor, v katerem je med drugim dejal: „In ljubita se, vroče in srčno, da bodeta srečna v življenju in da bodeta tudi na onem svetu drug poleg drugega, zvesta, nerazdružena.“

Te župnikove besede so se tudi uresničile; ljubila sta se zvesto in presrečno, dokler ni — gospod z Visokega umrl. Dolgo je po njem kot po nežnem zakonskem možu plakala zapuščena vdova . . .

Ali kakor ima na svetu vse svoj konec, tako so se tudi Urši iz Rožne doline, vdovi po Jurju z Visokega, posušile bridke solzé . . . Urša je bila še mlada, prelepa in bogata, in kakšni čudež, ako se je znova omožila . . . To pot je postal njeni mož visokorodni gospod Brezdružice.

In zopet je pri poroki govoril župnik ginljiv slavnostni govor, in zopet je pravil mlademu paru: „In ljubita se vroče, presrečno, da bodeta srečna v življenju ter da bodeta tudi na onem, boljšem svetu drug poleg drugega, zvesta, nerazdružena . . .“

In zopet je bil tisti tek življenja, kot preje. Radost in smeh, smrt in pogreb gospoda Brezdružice — solze obdovele Urše iz Rožne doline, omožene z Visokega in Brezdružice . . . in zopet poroka in svatba. Zdaj pa je bil srečni ženin, ki je krotke, k zemlji poobešene oči še vedno lepe vdove peljal pred altar, gospod Brežene. In gospod župnik je govoril slavnostni govor, zopet sta živela srečno živ-

ljenje srečna zakonska in zopet je umrlega soproga objokavala pod težo gorja umirajoča vdova. Naposled je umrla še sama.

Predno pa je vstopila še v nebeško kraljestvo — njeni prihod kot vseh sploh, ki so bili takrat na poti gori so že zvedeli srečni nebeščani — srečali so se pri nebeških vratih trije možje.

„Koga čakate?“ je vprašal prvi.

„Svojo ženo.“

„Jaz tudi“, odvrnil je drugi.

„In jaz tudi“, dejal je tretji.

„Ah, kako krasna, kako lepa je bila moja ljuba Urša!“

„Kaj, Urša? Tako je bilo ime tudi moji“, zakričal je drugi.

„In moji tudi“, zasopel je tretji . . .

„Kaj . . .“

„Kaj če je to ena in ista.“

In res — nobenega dvoma, ona je to, Urša, rojena iz Rožne doline . . . Čegava pa bo sedaj? Ali od prvega, drugega ali tretjega?

Pred nebeškimi vrati je nastal prepir, ki se je malone izpremenil v pretep in le premodri uredbi tam gori v nebesih, da namreč ni dovoljeno nobenemu orožja s seboj prinesiti, se je zahvaliti, da ni prišlo med plemenito gospodo do dvoboja.

Končno pa je vstopila ona.

„Ah, moji dragi, ljubljeni možički!“

Ti pa so ji nejevoljni pokazali hrbet, kar je bilo seve proti vsem pravilom etikete . . .

„Kaj, gospa, to je skandal! Mnogomoštvo je v nebesih prepovedano. Le povejte svojemu fajmoštru!“

In izrekši te besede, zaprli so ji nebeške duri pred nosom, in predno se je zavedla iz svojega začudenja, odšli so vsi trije v klub nebeščanov, kjer si je vsak posamezen izbral eno izmed enajstih tisoč nebeških devic.

«N. B.»

ZADRUŽNIŠTVO.

Obligatorična revizija zadrug se vpelje v zmislu zakona od 10. junija t. l. in izvršilne naredbe od 24. junija t. l. Revizijski zakon je stopil z 12. avgustom t. l. v veljavo. V § 1. določa, da se mora sleherna zadruga, sloneča na postavi z 9. aprila 1873. l. in vsako društvo temeljujoče v § 1. omenjene postave podvreči najmanj vsako drugo leto reviziji po revizorju, ki ne pripada k dotični zadrugi oziroma društvu. § 2. pa pravi, da more vsaka zveza zadrug,

ako dobi dovoljenje zato, pregledati stanje zvezinih zadrug po svojih revizorjih. Ako pa kaka zadruga ni član nobene take zveze, se pa pregledovala po revizorjih od trgovske sodnije.

Z ozirom na to obligatorično revizijo so začele še nekatere zveze pravo vojsko, katera od njih dobi dovolitev za revizijo. Na Slovenskem se poganjajo za dovoljenje: „Centralna posojilnica slovenska“ v Krškem, „Zveza slo-

venskih posojilnic v Celju“ in naravno slavna „Gospodarska zveza“ v Ljubljani . . . V glasilu slovenskih posojilnic „Slovenska zadruga“ je čitati, da je najverjetnejše, da bode koncesijo za nadzorovanje dobila za slovenske kraje le celjska „Zveza“, da se bode morebiti ministerstvo le obotavljalo podeliti „Gospodarski zvezi“ v Ljubljani koncesijo, ki je vsled polomov pri raznih podružnicah prišla ob dober glas itd.“

Za „Občno konsumno društvo“ v Idriji je vseeno, katera teh zvez dobi koncesijo; to naše društvo je član „zveze delavskih zadrug“ na Dunaju, ki brez dvombe dobi dovoljenje nadzorovanja za celo Avstrijo. Pravila zveze so se že v ta zmisel izpremenila na zvezinem zboru v Usti nad Labo, ki se je vršil 15. in 16. avgusta t. l. Za konsumne zadruge, ki niso klerikalne, na Slovenskem ni zatočišča, ker pri nas, razven na delavski strani, resnega konsumno-zadružnega gibanja ni. —

Redni polletni občni zbor „Občnega konsumnega društva“ se je vršil pri Črnem orlu dné 13. sept. t. l. Na dnevnem redu je bilo: 1.) Čitanje zapisnika zadnjega rednega občnega zbora; 2.) Poročilo računov I. polletja in razdelitev čistega dobička; 3.) Poročilo nadzornišтва in podelitev odveze predstojništva; 4.) prememba pravil § 49. odstavek 14.; 5.) Poročilo predstojništva o kreditu in sklep o

dobavi kredita; 6.) Poročilo predstojništva in odobrenje odstotkov za zavaganje; 7.) Ustanovitev podružnice v Ledinah. — Po prečitaniu zapisnika se je z ozirom na njegovo nejasnost sprejel dodatek v obligacijski regulativ, „da naj se obligacije obrestujejo po $4\frac{1}{2}\%$.“ — Potem je poročal blagajnik Podobnik o računskem poročilu. Dohodkov prodajalnic in Valjčnega mlina je bilo v pretečenem polletju 86.968 kron 40 vin., stroškov pa 83.750 kron 68 vinarjev. Ostanek gotovine torej: 3217 kron in 72 vinarjev. — Račun dobička za prodajalnice kaže: dohodke v prodajalnicah (v centrali, v Sp. Idriji in na Vojskem) so bili: 77.543 kron 75 vin., stroški 76.254 kron 66 vin. — čisti dobiček 1.289 kron 09 vin. Račun Valjčnega mlina pové 27.355 kron 37 vin. dohodkov, 27.152 kron 89 vin., čisti dobiček 202 kroni 48 vin.

Predlog glede čistega dobička se je glasil: od trgovskih znamk 4% dividende, od dividendnih znamk 1% dividende. Na rezervni sklad se je dalo po § 74 pravil 464 kron 35 vin., na dispozitni pa po § 2. — 53 kron 55 vin., za obresti kreditnih zramk pa 64 kron 43 vin. — Ta predlog se je z večino vsprejel. Stanje članov je sledeče: ob zaključku prvega polleta je bilo 566, ob začetku istega polleta 542; med tem časom jih je pristopilo 24.

(Dalje prihodnjič).

RUDARSKI PREGLED.

Rudarji, pozor! Z ozirom na temeljito izpremembo rudarske strokovne organizacije, z ozirom na velevažno dejstvo, da se s prvim oktobrom tek. l. „Občno rudarsko društvo avstrijskih planinskih dežel, s sedežem v Leobnu“ z vsemi podružnicami priklapi k „Uniji rudarjev v Avstriji“ s sedežem v Trnovanih pri Teplicih na Češkem, sklicujemo na dan 27. t. m. **javni rudarski shod** v pivarno k Črnemu orlu. Na dnevnem redu bode: „Unija rudarjev v Avstriji in idrijski rudar.“ — Agitujte, da se vsi idrijski rudarji vdeležijo tega shoda. 27. t. m. vsi na shod!

O službenem redu. (Nadaljevanje). V paragrafu desetem veli službeni red „da se določi pogodbeni plača, in sicer pogodbeno znamenje in cena pri odkazovanju dela na licu mesta ali pa se najpozneje tekom 3 dni zanaprej določita in razločno naznanita; enako se tudi cena za druga postranska pogodbeni dela naznani.“ Dalje je čitati: „Pogodbeni dela se mesečno enkrat, ob zato določenem delu prevzemajo, in mora biti pri

tem najmanj en delavec dotične skupine navzoč. Ta pričuje, da se je delo pravilno prevzelo in mora ceno in mero izvršenega dela vedeti ter naznaniti ona postranska dela, katera so se izven pogodbe izvršila.“ „Uradnik, kateri je prevzeto delo vknjižil, mora pred ko zapusti kraj dela, vknjiženo glasno prebrati“ itd. itd. Sleharnemu rudarju pri branju teh vrstic službenega reda vstajajo lasje na glavi, češ: kedaj pa se bo tako godilo? Pravilo je danes pri pogodbenem delu, da se ne vè skoro cel mesec, koliko se bode od kvadrat metra zaslužilo. Na vprašanja in pritožbe se surovo odgovarja. Zlasti so mojstri v surovem obnašanju napram podrejenim rudarjem gospodje c. kr. pazniki. Ko jih kak kopač povpraša po pogojenem delu, pravzaprav kedaj se bode povedalo, za koliko se je delo dalo v pogodbo, odgovarjajo premnogi gospodje gutmani: molči, lipovec — tudi titelni kakor smrkovec in podobno niso redki iz ust mladih gospodov paznikov naproti starim, osivelim kopačem. Kar se pa tiče voznikov (trugarjev) je situacija istotaka.

Sploh: v idrijskem rudniku je toliko nepravilnega, da tone ena nepravilnost v drugi. Sevé, povsod pa trpi pod temi nepravilnostmi — ubogi trpin, delavec.

§ 10. službenega reda priporočamo vsem rudarjem v skrbno premišljanje z nasvetom, naj se vedno po njem ravnaajo ter naj zahtevajo povsod vse ono, kar je tu zapisanega. —

Kakô pa se plačuje idrijskega rudarja? Službeni red pravi: delavci dobivajo šihtho ali pa pogodbeno plačo; ta zaslužek se izplačuje v gotovini in brezplačnem dobivanju žita in drv, ali pa samo v gotovini.

Kako je temu razumeti, vedô bogovi. Brezplačno dobivanje žita menda ni zaslužek! Zaslužek je to kar sem zaslužil, brezplačno pa pomeni: milostno podaritev. In skoro se nam zdi, da je v tem odstavku malo nepremišljeno izrazilo c. kr. ravnateljstvo svoj nazor na mezdo in zaslužek idrijskega delavca na sploh. „Tistih petdeset krajcarjev gotovine na dan naj že bo za trudapolnih osem ur, več taka podzemeljska živalica v podobi idrijskega knapa tako ne zasluži — da bo pa mogel vendar rodbino preživeti, pa mu dajmo miloščino v podobi plesnjive turšice in nedozorele rži“ — tako si mislijo mero-dajni gospodje.

Brutalen gospodar je c. kr. erar, brutalen v svojem ravnanju, brutalen v svojem izražanju! In prav zato je naloga podrejenih mu delavcev, da poznajo same sebe, da se oklenejo svoje lastne moči ter da si utvorijo močno, veliko organizacijo, ki jih bo podpirala pri vsaki priliki in v vsakem slučaju.

(Dalje prihodnjič).

Poročilo o delovanju rudarske zadrage. (Nadaljevanje.) — Tretja zahteva delavcev se je glasila: „Oni delavci, ki stanujejo sedaj v eraričnih hišah, naj prejemajo brezplačno stanovanje in kurivo, v kolikor ga potrebujejo; delavci pa, ki stanujejo po zasebnih hišah, naj dobivajo po velikosti svojih družin za stanovanje in za potrebno kurivo odškodnino.“ K ti zahtevi sta oddala zaupnika c. kr. eraričnega rudnika nastopno izjavo:

„Onih 167 družin, ki stanujejo v eraričnih hišah, kakor ostali delavci, ki so bili koncem leta 1901. v delu, dobivajo potrebno kurivo kot del zaslužka. Zahteva delavcev pa, da se jim naj dajejo drva brezplačno, je enaka zahtevi zopetnega povišanja mezde.

„Ako se dovoli stanarina, se stanovanja v Idriji ne bodo pomnožila; mnogo bolj koristno je, če se denarna sredstva porabijo za zgradbo zdravih delavskih hiš. To bo tudi provzročilo, da se zniža stanarina zasebnih stanovanj, a stanarinska doklada bi pa

gotovo le povišala stanarino v zasebnih hišah.

„O zahtevi gledé prostega stanovanja ali stanarine se je že razpravljalo pri obravnavi tega dogovornega urada dné 18. novembra 1900. Zagotovilo, ki sta ga takrat dala zaupnika c. kr. eraričnega rudnika, da bo c. kr. poljedelsko ministerstvo vsako leto večji znesek porabilo za zgradbo delavskih hiš, se je natančno izpolnilo!“

Tako sta se na zahtevo delavstva izjavila zaupnika c. kr. rudniškega erarja ter na koncu izjave pripomnila, da se o ti točki ne bode udeležila nadaljnjih razprav, nakar se je zaključila obravnava o ti točki po § 86. zadrugnih pravil

Paragraf 86. pravil rudarske zadrage igra pri poravnalnem uradu najvažnejšo ulogo, in ob enem tudi jasno vsakomur kaže, da je rudarska zadruga v resnici le coklja, da, celô ljuta sovražnica rudarju . . .

Ako se je sklical v zmislu § 78. poravnalni urad, kaj to mar gospodom iz prve skupine — naj se pokaže delavcem, „da imajo gospodje dobro voljo“ . . . saj imamo še § 86 in ta daje moč, da se podjetnikom ni treba udeleževati razprave, ki jim je neprijetna!!

Jasno je vse to videti pri omenjeni tretji zahtevi idrijskih rudarjev.

Stanovanjsko vprašanje v Idriji je ena najbolj kočljivih stvari. Vsled zanikrnosti in nemarnosti občinskega zastopstva v poprejšnjih letih se je dogodilo, da je danes takorekoč cela Idrija last c. kr. erarja. Občina svoje lastnine nima, kajti bila je, in je še dandanes, zelo oddaljena od vseh socialno-političnih nalog občine. Privatnih hiš je malo. Ljudstva pa znatno število. Vsled tega se čuti že leta in leta velika stanovanjska beda. Odkod in kako jo spraviti iz sveta, se je razmišljalo že mnogokrat, glavno sevé od onih, ki to bedo najbolj čutijo, namreč od delavcev. In ti seveda so z ozirom na dejstvo, da je c. kr. rudniški erar nekaj njihov faktični gospodar, zahtevali, da naj ta jim da primerna stanovanja. Na poravnalnem uradu, vršečem se 18. novembra 1900, je bila šesta točka: „Prosto stanovanje, oziroma dovolitev stanarine.“ In poravnalni urad se je izjavil tako-le in sicer enoglasno:

„Brezpogojno je potreba, da se brez odlašanja sanirajo nevzdržljive stanovanjske razmere v Idriji potom zgradbe delavskih hiš. V teh hišah bi potem imeli delavci kolikor mogoče po ceni stanovanja; oni delavci pa, ki bine do-

bili stanovanj, naj se pas primerno stanarino odškodujejo.“

Po tako odločni izjavi poravnalnega urada bi se skoro moralo misliti, da se je tudi res kaj storilo. Ali — pogledajte izjavo c. kr. zaupnikov glede tretje zahteve l. 1902 — in primerjate to enoglasno izjavo iz l. 1900!!

Kaj se je storilo? Nič, nič, in zopet nič! L. 1900 je bilo idrijsko delavstvo izredno dobro organizirano. Stavka je bila na dnevnem redu; idrijski rudar je stal na svojih lastnih nogah. Njegovi zaupniki so bili neomahljivi, kajti svoje besede so opirali ob stotine trdno stoječega delavstva. Po l. 1900. pa je padel idrijski rudar zopet nazaj v staro letargijo; zapustil je svoje edino zatočišče, svojo delavsko organizacijo — in pogum njegovih izkoriščevalcev je izrasel. Tako se je torej dogodilo, da je stvar definitivno na dogovornem uradu že rešena, prišla še enkrat v razpravo dogovornega urada namreč l. 1902. In vsled tega dejstva se je tudi pri-

petilo, da sta se zaupnika c. kr. rudniškega erarja predrznila izjaviti, da se sploh razprave o stanovanjskih razmerah ne nedežita

Idrijski rudar! Premisli to-le ter se poprašaj: kje je krivda, da je zrasel gospodu nadsvetniku Schmidtu zopet tako velik greben?! Stanarina od poravnalnega urada l. 1900. pripoznana — l. 1902. zavržena, in sicer s kako zavitariskim hinavskim in — oprostite — nesramno hudobnim dokazilom: „ako se dovoli stanarina, se stanovanja v Idriji ne bodo pomnožila!“

Mi upamo, da se bo idrijsko delavstvo pač zopet vzdramilo ter stopilo še vse drugače na noge, kakor sploh kedaj doslej. Uvideti pač mora, da se na besede nobenega Schmidta in nobenega Svobode ne bode smelo več zanašati, ampak da je tu treba dejanj. Stoletja in stoletja se vodi že idrijski knap za nos; dovolj je že tega. Rudarji postanite možje!

(Dalje prihodnjič.)

IZ IDRIJSKEGA OKRAJA.

Izvrševalni odbor jugoslov. soc. dem. stranke in Idrija. O tem članku in o sklepih, ki so v tem članku, se je temeljito posvetoval plenarni shod idrijskih soc. dem. sodrugov dne 12. t. m. pod predseostvom okrajnega zaupnika sodruga Valentina Gliha-ta. Shod je izrazil najprvo svoje ogorčenje nad dejstvom, kako jezuitsko je izvrševalni odbor idrijsko zadevo zasukal. *Protestiral je kar naj-energičnejše proti temu, da se podtika sodrugu Antonu Kristanu, da je list „Naprej“ plod njegovega dela. Izrazilo se je dalje veliko začudenje, da je pod to podtikanje podpisan Josip Kopač, ki je vendar bil na plenarnem shodu dne 29. avgusta t. l., kjer si je na zahtevo sodruga Antona Kristana konstatiralo od prisotnih, glavno od sodruga Franca Rinaldota, Urbana Strempfeljna, Fr. Batageljna, Josipa Kogejja in Fr. Kokalja, da se je v Idriji lokalni časopis hotel davno popreje ustanoviti, preje še nego so idrijski sodrugi poznali s. Kristana Antona. Dalje se je izrazilo začudenje nad neumevnim postopanjem izvrševalnega odbora, ko je isti izključil le sodruga Ant. Kristana, urednika „Napreja“, glavnega vodjo lista, izdajatelja lista, s. Rinaldota pa ne. To postopanje*

se je nazvalo nečastno in nepošteno. Vsi prisotni pa so se izjavili, *da stoje za sodrugom Antonom Kristanom trdni kot skala, ker ga poznajo doslej kot enega najpoštenjših borilcev za pravi socializem. Za vse njegovo delovanje prevzema idrijska lokalna organizacija vso odgovornost.*

H koncu plenarnega shoda se je na novo konstatiralo *lokalna organizacija v prejšnjem popolnem obsegu in potrdila enoglasno ves dosedanji odbor, izrazivši mu tem potom popolno zahvalo in saupanje.*

Iz „Zapisnika plenarnega shoda“

Lokalna organizacija v Spodnji Idriji je istotako izrazila sodrugu Kristanu popolno saupanje ter protestirala proti nečuvnemu postopanju izvrševalnega odbora.

Zaupnik iz Žir pa nam je poslal sledeče pismo: „Vaš list „Naprej“ mi izredno ugaja; zdi se mi pravi uzor socialističnega lista. Osobito uvodni članki so velike važnosti za uzgojo in izobrazbo čitateljev ter zelo pripravi za agitacijo. Tudi drugim somišljenikom, katerim razdelim od Vas poslane liste „Naprej“ močno dopade in tako pripravlja pot našim idejam, katere se bodo tudi pri nas počasi razvile in utrdile, seveda bo treba popreje se mnogo delovati in še veliko žrtvovati, ker so ljudje še prelahkomišljeni; ne znajo, ne morejo temeljito presoditi razmer, v katerih žive

imajo jako primitivne nazore o ljudski družbi, državi, politiki, veri itd. Nekteri se prištevajo liberalcem, drugi klerikalcem, bistveno pa se prav malo ločijo. A vendar je med nami že tudi precej mladih, ki so pričeli „svet“ nekoliko temeljiteje soditi in premišljevat i nekoliko globokejše o pomenu življenja. Počasi, a vendar sigurno korakamo naprej!¹⁴

„Naprej!“ Današnje številko pošiljamo na ogled po celi Sloveniji. Hočemo, da se slovenski proletarec prepriča o našem listu, da se prepriča, koliko vredni so oni, ki naš list brez temeljitih vzrokov bojkotujejo — le zato, ker je plod dela našega urednika! Na zahtevo dopošljemo še vse dosedaj izišle številke! — Prijatelji in sodrugi! Širite naš ljudski list, naš „Naprej“ — edini list, ki se resno na najbolj poljudni način trudi, da razširi ideje socializma med slovenskim proletarcem!

V zadevi izvrševalnega odbora jugosl. socialno-demokratske stranke in idrijskih sodrugov se bo kmalu vršila večja konferenca, ki bo določila nadaljne korake, ki dosledno morajo slediti minolim dogodkom. Na to konferenco se povabi sodrugi iz cele Slovenije.

Na dan 13. t. m. zjutraj se je vršil jako lepo uspeli shod delavcev, ki so uslužbeni pri c. kr. eraričnem rudniku po novem regulativu. Referiral je naš urednik, ki je natančno obrazložil novi plačilni normal, pokazal na gospodarske posledice istega pri vsakem posamezniku in pri splošnosti. Pozivljal je vse v organizacijo, ker se bode moral začeti boj proti mizernim plačilnim razmeram in ker bo od sedaj za paprej idrijski rudar organiziran v „Uniji rudarjev Avstrije“. Po njem je govorilo več sodrugov; sodrug Simon Morovec je pojasnjeval uedkanje razmere in vspehe organizacije v Idriji, sodrug Ivan Straus pa je ožigosal nečuvne razmere v zbiralnici. Shod je bil prav lep in upati je od njega, da bo obrodil dosti sadu.

Spominu Lassala in Leva Tolstega je bilo posvečeno predavanje v soboto dne 13. t. m. v podružnici „Občnega rudarskega društva“. Naš urednik je v kratkih besedah pojasnil pomen teh dveh velikih mož človeštva. — Predavanja v podružnici „Občnega rudarskega društva“ so čim bolj obiskana, kar svedoči, kako zelo se ljudje zanimajo za vse predmete, ki se tod obravnavajo. — Tudi v Spodnji Idriji se vrše vsak mesec zanimljiva predavanja, katerih se vedno udeleži lepo število poslušalcev.

Idrijsko kolesarsko društvo „Sloga“ priredi v Cerknem, na društveni postaji (gostilna g. Petra Jurmana), koncert s sledečim vsporedom: 1. Buri pridejo; 2. Slavnostni govor; 3. Norma; 4. Dunajski valčki; 5. Savojarden; 6. ples. — Ob ti priliki pa naredi „šola“ rudarske podružnice izlet v Cerkno. Odhod ob 5. uri zjutraj iz Idrije.

Društveni shod podružnice Občnega rudarskega društva je dne 8. t. m. razpravlj al o uniji rudarjev v Avstriji. Po referatu našega urednika o potrebi centralistične organizacije se je razpredla prav živahna debata. Vsi prisotni so se izjavili za unijo ter obljubili, da bodo delovali za njo pri svojih tovariših. Vsprejel se je z vsklikom predlog, da se naj skliče dne 27. t. m. na 9. uro zjutraj k Črnemu orlu javni rudarski shod z dnevnim redom: „Unija rudarjev v Avstriji in idrijski rudar.“ — Dalje se je vsprejelo še več podrejenih predlogov z ozirom na povečanje dosedanje agitacije.

Opozarjamo naše čitatelje — rudarje naj si vedno prav pazno prečitajo „rudarski pregled“, zlasti poročilo o delovanji rudarske zadruge. Obravnavajo se tam življenjski interesi idrijskega rudarja. Berite večkrat, ako enkrat ne zadošča!

Narobe svēt. Po celi širni Avstro-ogerski protestira delavstvo proti militarizmu in proti ponehanju starih vojakov v nadaljni vojaški službi. Nekateri idrijski delavci pa se kot c. kr. veterani izprehajajo, z godbo na čelu, po Idriji in prireajo koncerte v čast in slavo starih, da, zelo starih vojakov...

Po umrli „Jednakopravnosti“ je dobil „Slovenski Narod“ nalogo, da umiva idrijske liberalne zamorce in meče pesek v oči neizkušnim ljudem. Pokojno tetko je umoril glad po abonementih, kakor se je glasil oficijozni buletin. Po trpki izkušnji se pa sedaj „Slovenski Narod“ kar zast onj usiljuje. Nimamo nič proti temu. Omenjamo le, ker so se nekateri proti temu pri nas pritoževali. Na primer rudniški umetni plezalci ga dobivajo gratis v oblačilnico, kar nekaterim ni prav nič všeč. Vprašujejo nas, kaj naj store? Odgovarjamo jim: papir se rabi za marsikaj, včasih pride zelo prav. In potrebo ima po njem vsaki človek...

O hiralnici sv. Antona na Marofu se po Idriji pripovedujejo najraznovrstnejše stvari. Nam se piše iz krogov naših čitateljev sledeče:

Usmiljenke na Marofu so v resnici „usmiljene“. Njim izročeni reveži so namreč velikega usmiljenja vredni. Jest i se jim ne da, ravna se pa z njimi nečloveško. Dne 25. 8. je iz hiralnice prišla neka Ana Eržen iz Pluženj. Vsa objokana je prišla k rudarju B. ter pripovedovala, kako je lačna ter je prosila za grizljaj kruha. Nazaj na Marof več ne gre, raje kamor koli drugam. — Pripoveduje se tudi, da usmiljenke prav grdo rav najo z neko umobolno Johano iz Logatca. Če ne gre vsega delat, jo pa škrope z vodō. In če tudi to ne pomaga, pa poje šiba po nogah. — Sploh, vsi reveži morajo prav trdo delati, in si krvavo zaslužijo to „hrano“, katero jim tam dajo. Sodrugi urednik! ali je to prav, saj vendar občine za vsakega siromaka plačajo 80 vin na dan. Torej je hrana popolnoma že s tem plačana. Nič čudnega,

da potem te usmiljenke bogate, ter da kupujejo posestva. —

Priobčujemo ta dopis. Ne vemo, koliko je resnice na tem. Vso odgovornost prevzema naš dopisnik. Mi le toliko rečemo, da je res nekako čudno to celo gospodarstvo na Marofu. Naloga poklicanih činiteljev bode, da te razmere natančno preiščejo. Mi se bomo pa sevé informovali ter o tem poročali. Mnenja smo, da usmiljenke ne spadajo v podobne zavode, ker premalo poznajo resnično življenje. Povsod so same pritožbe. — Bode temu dobrega pol leta, odkar se je o nekih pritožbah razpravljalo v seji idrijskega občinskega odbora. Govorilo se je mnogo ali videti je, da bo treba še govoriti, in temeljito.

Epištola o čistosti.

Cenjeni sodrug!

Zahtevaš od mene, naj Ti napišem epištolo za delavsko domačijo. Nekoliko zdravotniških migljajev naj bode! Premišljam pa naj karkoli, naj si kličem v spomin katerikoli del proletarskega življenja, vedno mi je pred očmi ena predstava, ena želja. Ako hočete ohraniti v delavski družini zdravje, in varovati pred nevarnostjo dorasle in otroke, skrbite za čistost. Skoro bi dejal, da ni pravi pregovor, ki pravi: „Čistost je pol zdravja.“ Čistost je več kot le polovica zdravja.

Dragi prijatelj! Pojdi z menoj skozi nečisto, nesnažno domačijo in pokažem Ti, kaj vse preti rodbini, kateri ni čistost pri srcu. Tla v sobah niso umita, na njih polno prahu, ki se pri vsakem koraku vzdiguje, kar takorekoč čutiš takoj v prsih, medtem, ko so ljudje živeči vedno v nečistosti, tako topi, da dihajo v takem ovzdušju najsvobodnejše. Na stenah komaj razločiš in razpoznaš slikanje. Med potezami, katere je nekdanj tvoril slikar, giblje se mnogo drugih, barvenih živih teles. Na pohištvu prah, ki je še tudi na obleki in ki se nanjo še seda.

Jetični človek stanuje v ti domačiji. Pri takem stanju stanovanja ni nič čudnega, če ne gleda nič, kam bi pljuval, temveč pluje komodno in z mirno dušo kar na tla, kamorkoli je. Na tleh pa se igrajo otročiči. Njihove ročice so vedno na tleh, prskajo po prahu — in ravno te roke (ne da bi se kaj umile

ali obrisale) vrtajo v nosu, s temi ročkami si brišejo oči in z ravno s temi rokami — in glavno v takih delavskih domačijah, kjer ni čistota doma! — nosijo svoj živež v usta. Kdor opazuje življenje takšnega otroka, katerega jedina zabava se vrši na umazanih tleh pri umazanem pohištvu in umazani obleki, ta mi bo verjel, ako rečem, da je velikemu številu otročjih bolezni vzrok tako življenje, tak zločin, katerega izvršujejo stariši na sebi samih in na svojih otrocih.

V takšnih domačijah najraje in najpreje nastanejo nakužljive bolezni in najdalje tudi razsajajo. Bolezni prebavljivih organov, ki baš požirajo mnogo najmlajše generacije v proletarskih vrstah, so deloma priklicane ali podporovane z nečistostjo, ki vsled otroških iger na sobnih tleh prihaja v dotiko s prebavljivimi organi. Tuberkuloza otrok pojavlja se glavno v dveh risih. Ali tudi laiku ne pride misel, da tuberkulozni bacili, razmečkani na nepomiten tleh, ne prihajajo tako v prebavljive organe, in da je to pot, po kateri prihaja tuberkuloza v telo! In tuberkuloza žlez prihaja gotovo prečesto iz najmanjših poranjenj otroka. V rano se zanesejo nečistota, bolezni plodni zarodki tuberkuloze, in odtod gredo ti v žleze.

In ako me povprašate, kako vzgojevati otroke, da ostanejo zdravi, bo prvi svet moj: Ohranjujte v domačiji čistoto.

* * *

Za doraslega, delavskega človeka tudi ne poznam važnejšega gesla kot je čistost. Svet delavskega človeka je delavnica in na čistosti delavnice je odvisen velik del delavčevega zdravja. Nočem se puščati v oddaljene stvari, v razgovor o tem, kako so bolezni iz poklica prav čisto podporovane z nečistostjo delavnice. Odgovorim le na eno vprašanje, ki mi je postavljeno.

Ako se delavec zrani, kaj je delati? Nič ni važnejšega kakor da je zranjeni del telesa ohranjen pred nečistostjo. Smelo se more reči: ako se ne gre o zranjenje, ki bi poseglo važne organe človeka, je mogoče odgnati nevarnost z obvezo, ki dobro brani rano pred nečistostjo. (Dalje prihodnjič.)

V lastni stvari.

(Nekoliko besedij v ohrambo.)

V „Rdečem praporju“, št. 37 z dné 11. septembra 1903. je priobčil izvrševalni odbor jugoslovanske soc. dem. stranke članek pod naslovom: „Izvrševalni odbor in Idrija“. V tem članku, ki naj bi tvoril nekako izjavo resnične volje na socialnodemokratskem programu organiziranega delavstva, citati je poleg drugega sledeče (navajam doslovno):

„Gospod Anton Kristan v Idriji se izključil iz jugoslovanske socialno dem. stranke. Izvrševalni odbor nima nikakoršne odgovornosti za njegovo nastopanje in delovanje.“

Prečitavšemu to, povprašal sem se: Kaj sem pač zakrivil, da se me je (oziroma se me še-le bo?) izključilo iz jugoslovanske soc. demokratične stranke?

Spodaj pa sem bral sledečo motivacijo:

„Gospod Anton Kristan je prišel v naše gibanje slučajno, brez da bi enkrat izjavil, da prizna strankino disciplino ali strankini program. Prišel je v stranko, ker se mu je ravno tako poljubilo in ker je smatral to potrebnim. Ko je bil v Ljubljani, je pričel gotove mahinacije proti izvoljenemu strankarskemu vodstvu. Te mahinacije so bile končane na strankarskem zboru v Celju. Gospod Kristan Anton je šel v Idrijo in nadaljeval svoje delo. Posrečilo se mu je, — vnel se je boj in razpor. V naši stranki ima vsakdo svobodno mnenje in prosto besedo. A v naši stranki se ima tudi vsakdo podvreči disciplini in prva točka strankarskih določb se glasi: Socialist je, kdor prizna program.. A gospod Anton Kristan ne prizna samo discipline in ne programa, on se ne drži niti lastnih sklepov. Njegovo nastopanje je naravnost nasprotno njegovim lastnim obljubam in sklepom. Taki ljudje ne morejo razvijati v naši organizirani stranki svoje zmožnosti in vsled tega je opravičeno, da končamo konfuzijo z izključbo gospoda Antona Kristana. List „Naprej“, ustanovljen proti sklepu stranke, je plod dela gosp. Antona Kristana. Že to opraviči bojkot.“

— Predno odgovorjam na zlobne napade na mojo osebo, hočem pokazati na nekaj drugega, ki kaže sl. izvrševalni odbor, kako je previden in premišljen!

V uvodu motivacije je citati:

„Gospod Anton Kristan je prišel v naše gibanje slučajno, ne da bi enkrat izjavil, da prizna strankino disciplino ali strankini program. Prišel je v stranko, ker se mu je

ravno tako poljubilo in ker je smatral to potrebnim.“

Težko je zadrževati smeh. Kaj se pravi: priti nekam slučajno? In kaj: priti nekam, kamor se je človeku poljubilo in kamor priti je smatral za potrebno?!

Da bo vsakdo temu razumel, navedem resnično primero:

Slučajno je postal Nemec Linhart, kateremu se še do danes ni poljubilo naučiti slovenski, član uredništva najbolj zagriženjšega, protisocialističnega in protidelavskega časopisa „Slovenski Narod“; v uredništvo „Rdečega Praporja“ pa je prišel zato, ker se je poljubilo bivšemu uredniku Etbinu Kristanu zapustiti to mesto in oditi na Dunaj in ker je urejevanja časnika nezmožni Josip Kopač smatral za potrebno, da se je — v pomanjkanju zmožnejših ljudi — usmilil v Ljubljani zaradi gotovih stvari že nezmožnega Karla Linharta . . .

Jaz pa, nisem prišel v stranko slučajno, niti se mi ni tako poljubilo, ampak sem smatral to za potrebno. Prišel sem na poti resnega studija do zaključka, da obstoječe socialne bede in velikanske mizerije, kakor gmotne tako duševne, ne odpravi nikdo drugi raz svet kot demokratični socializem. Nisem vstopil v socialno demokracijo brez pomislekov, in nisem vsprejel socialnodemokratskega programa kar z obema rokama, kajti sem človek, ki si vstvarja svojo sodbo o vseh točkah, ki se me dotičejo. Socialno demokratično stranko sem smatral — in jo tudi danes smatram — kot najboljšo predstaviteljico socializma ter najboljšo in najuspešnejšo boriteljico za lepše gmotne in duševne življenske razmere, ne le proletarijata, ampak človeštva na sploh. Videl sem tudi v jugoslovanski socialni demokraciji nekoliko ljudi, ki so obetali, da bodo z vsemi svojimi močmi delovali v zmislu socializma, ali videl sem tudi, da jugoslovanska soc. dem. stranka ne živi pravo življenje, da ne koristi toliko stvari socializma, kakor bi mogla in morala. Ali to me ni motilo; upal sem, da se dá doseči prav mnogo, ako se bo le hotelo.

In že konferenca strokovnih organizacij v spomladi l. 1901. pri Koslerju v Šiški se je vršila glavno na moje agitovanje in delovanje, in na kateri sem o najglavnejših točkah jaz referiral.

Kaj je hotela ta konferenca?

Potom centralizacije strokovnih društev povzdigniti strokovne organizacije na našem slovenskem ozemlju ter jim dodati ono moč in vpliv, ki ga imajo strokovne organizacije v tujini. In kakšen je bil uspeh te konference? Gospod Kopač bi brez te konference nikoli ne bil slovenskim tajnikom strokovne komisije...

Na jesen 1901 sem odšel k vojakom, odkoder sem se vrnil na jesen 1902. v civilno življenje in sicer v Ljubljano, kjer sem bil od tamošnjih sodrugov z največjim veseljem vsprejet...

V Ljubljani se je že preje, nego sem prišel jaz tja, govorilo o soc. dem. časopisu, ki naj izhaja v Ljubljani...

Med propagatorji te misli so bili v prvi vrsti gospodje: Karol Linhart, Ivan Mlinar, Josip Breskvar, Ivan Kocmur, Abditus i. dr. Zlasti prvi je bil za to z dušo in telesom. K novemu letu 1902., ko sem bil jaz še pri vojaki, ko sem bil sploh v jako majhni dotiki z Ljubljano, so že Ljubljančani hoteli izdati prvo številko ljubljanskega social. demokratičnega časopisa — za priče zovem gori imenovane gospode. Ali vsled gotovih vzrokov se to ni zgodilo. Na disciplino stranke se takrat nobeden teh gospodov ni oziral! Ali brez posledice to gibanje za časopis ni bilo, kajti v juliju sem dobil gori v Čisovce na Češkem, kjer je bil naš polk baš na poletnem stanju, mal, drobni zveščič pod naslovom „Naši zapiski“, za katerih urednika je bil podpisan — Karol Linhart. Nisem se razveselil prve številke tega časnika, ne morebiti zato, ker se je z izdajo tega lističa kršila strankarska disciplina glede časopisja, ampak zato, ker je bila prva številka slaba. — Druga številka „Naših zapiskov“ je bila že boljša; — gosp. Linhart pa je iz Ljubljane odšel v Trst v uredništvo „Rd. Praporja“...

„Rdeči Prapor“ je namreč med tem izgubil svojo dušo, svojega urednika Etbina Kristana — nekaj časa je bil pri listu sam ubogi Kopač. List je bil grozen; forma strašna, črke so bile v njem kot pijane, celi stavki tam, kamor niso spadali — obseg pa naravnost poniževalen. Danes se je pisalo tako, jutri drugače, pojutranjem zopet drugače. Urednik Kopač je sprejel vse, kar je prišlo. Vesel je bil, da je sploh list mogel kedaj iziti. Iskalo se je urednika. Sodrug Abditus je na škodo svojega zdravja polnil Praporju predala, sodrug Ivan Kocmur — sedaj že iz stranke izključen — pa je napisal cele številke sam brez vsega honorarja. Končno se stvar ni mogla drugače izvršiti; dobiti se je moralo človeka, ki bi naj ta posel prevzel. In dobilo se je istega v osebi mladega, inte-

ligentnega, za urednika tednika sicer še problematično sposobnega, ali slovenščine nezmožnega Karla Linharta.

„Rdeči Prapor“ je prišel iz dežja pod kap...

Preje je izgledal po obsegu in obliki grozno, sedaj pa je trpel jezik najgorostasnejše muke. 200, 300 do 400 slovniških napak je bilo najti v eni sami številki...

In v tem času sem se vrnil po dokončani vojaški službi domov. Sodrugi v Ljubljani so me z veseljem vsprejeli. Nezadovoljnost s Trstom je bila splošna — še hujše difference so bile takrat med Ljubljano in Trstom, kot so bile pred tedni med Idrijo in Trstom. Politični odbor ljubljanski, sestavljajoč iz gosp. Ivan Mlinar, Josip Breskvar, Anton Vičič in N. Speck, — jaz nisem bil član tega odbora — je na dnevni red IV. strankarskega zbora položil predlog: da se naj v Ljubljani ustanovi socialnodemokratični časopis. Jaz sem bil popolnoma za ta predlog, ker sem bil — in sem še danes uverjen, da bo prišel socialno-demokratičen delavec v Ljubljani le tedaj do veljave, kadar bode imel svoj časopis. Delal sem z drugimi prijatelji (v prvi vrsti z gosp. Iv. Mlinarjem, Jos. Breskvarjem, Abditusom in dr.) vred za kolikor le mogoče dobro uresničenje tega predloga. V „Rdečem Praporju“, št. 43. in 44. v oktobru, je izšel moj članek k „strankarskemu zboru“, v katerem sem razložil jasno, kako naj se organizira jugoslovanska socialna demokracija, da doseže one uspehe, katerih je na Slovenskem doseči sploh mogoče. Predlagal sem v razmotrivanje iz organizacijskega stališča to-le: za jugoslovansko socialno-demokratično stranko veljaj ta-le načrt: na Kranjskem se naj uredi 11 okrajnih organizacij s pripadajočimi lokalnimi organizacijami, na čelu teh v Ljubljani deželno zastopstvo; na Štajerskem (slov. del) šest okrajnih organizacij z deželnim zastopstvom v Celju; na Koroškem (slov. del) dve okrajni organizaciji z deželnim zastopstvom v Pliberku ali pa Velikovu, na Goriškem štiri okrajne organizacije z deželnim zastopstvom v Gorici, v Istri tri okrajne organizacije z deželnim zastopstvom v Pulju — Trst, to velevažno industrijsko mesto pa bodi sedež izvrševalnega odbora stranke, nekaka matica stranke — iz stališča časnikarskega pa naslednje: „z ozirom na velikanski teren, na ogromni delokrog, ki je podrejen našemu časopisju naj se postopa po temeljni naši zahtevi — delo naj se razdeli! Ustanovi naj se še eden časopis s sedežem v Ljubljani, delokrog naj mu bo Kranjska, slovenski del Koroške in Štajerja; „Rdeči Prapor“ naj deluje v Trstu, na Goriškem in Istri. Stranka naj prevzame v

režijo revne „Naše Zapiske“. Oba politična lista naj pa izdajata (eden 15. eden 1. vsakega meseca) leposlovno prilogo. Z ozirom na finance je najboljša, če se ustanovi tiskovno društvo, ki prevzame v svojo režijo tudi koledarje, brožure, letake, in knjige vsakovrstnega obsega.“

Na ta moj članek je reagiral urednik „Rdečega Praporja“ K. Linhart, in sicer takó, da je njegov način razburil v Ljubljani sodruge na sploh. In gosp. Ivan Mlinar je v 45 št. „Rdečega Praporja“ napisal g. Linhartu sledeče v album:

„Ljubljanski sodrugi priznavajo sploh potrebo lista v Ljubljani in kakor hitro dokažejo potrebo (vsled discipline), potem kako drugo vprašanje, ko so zagotovljeni pogoji za obstoj lista, ni več merodajno. Vprašanje namreč, najprej, ne sme postati osebno. — Duševno politično središče vseh slovenskih strank je dejanski Ljubljana, vsaj sedaj. Že iz tega vzroka potrebuje stranka tukaj svoj list, ker je „Prapor“ za naše kranjske in tudi štajerske razmere, en detail le preveč nepraktičen. Trst je predalet od teh krajev — in naravnost nesmisel je, da se postavljamo na trmo, češ en list zadostuje; kajti ves ta teren in vsa ta raznotera politika in tudi povsem različni gospodarski momenti na njem so taki, da zahtevajo več listov. — Slednjič omenjam še, da mora vsak sodrug od „glavnega glasila“ zahtevati neko gotovost, neko resnobo in nastop, ki je stranki v ponos. „Rdeči Prapor“ obstoja že pet let v Trstu. Na Primorskem je na tisoče delavcev, in potreba je, da se list tamkaj razširi med njimi; ako ne znajo čitati, učiti jih čitati. Ne oziraje se pa na to, je pa gotovo, da bi „Prapor“ imel tam lahko par tisoč naročnikov in gotov obstanek; ako se to ni zgodilo, potem to ni bilo mogoče in tudi ne morejo biti drugi slovenski kraji zato odgovorni, in jih tudi ne more nihče prisiliti, da bi ne smeli svojih stvari zastopati praktičnejše. Sklep, da se naj ne ustanovljajo novi listi, so stavili Kranjci, hoteč dati podlago obstoječemu listu. Ker pa se ta sklep ni izvršil v petih letih v prid glasila, kakor je razvideti iz naloge lista, naj so to zakrivila že razmere, ali kaj drugega, in se ta sklep hoče smatrati kot privileg v škodo posvetnemu delu, je pa zopet potreba drugače sklepati.“ —

Abditus, eden najpožrtvovalnejših slovenskih socialistov, je priobčil koj za Mlinarjevim prispevkom v št. 46 „Rdeč. Prap.“ fini članek, v katerem temeljito tepe tržaško oskosrčnost. Pravi: „Več misliti, manj govoriti, bolj konsekvntivnim biti. Zato je sedanje nepoznanje faktičnih razmer in pa velika breznačajnost pripeljala tja, da se — veteranski kori rekrutirajo iz socialistov! Kdor

če biti socialist, mora biti v prvi vrsti značaj! Brez značaja, ni socializma, — ne pri nas, ne drugod. Laž, lenoba, grdobija, še niso bile nikdar pospeševalke socialističnega nazoru.“ Končal pa je svoj članek: „Nove liste pa je treba vesti v najtemnejši klerikalni kot, boj proti temi, med kajžarje in na novo rekrutirane industrijelne delavce — pa tudi v salon, kjer se list lahko postavi z vsebino in jezikom, kakor fant na naboru!“

Josip Breskvar pa je vsklikal v 47 št. „Rd. Pr.“: „Časopisje, časopisje in časopisje!! — Le previdno, le ne razburjati se zaradi stvari, ki so nam tako potrebne kot lačnim kruh. Ne bagatelizirati, ne podcenjevati, ne ne ironizirati. Vidite, mnenja da nam je za žilavo, organizatorično delo treba tudi kipečega navdušenja.“

Oglasilo se je še mnogo sodrugov, vrlo zanimljiv prispevek je v 48. št. sodruga D. Mihića iz Ljubljane . . . Ali, mislim, da sem dokazal, da tisti, ki je v Ljubljani hotel in delal za list in bil nezadovoljen s strankarskim vodstvom ni bil le podpisani Anton Kristan, ampak cela vrsta prvih sodrugov. Tudi drugi sodrugi, ne-le Ljubljanci, so izrekli nezadovoljnost strankinemu vodstvu. N. pr. eden najzagriznejših discipliniranih sodrugov, Miha Čobal iz Zagorja je napisal v „Rdečem Praporju“ z dne 28. novembra: „ . . . ko sem čital zadnji članek sodruga Kopača, ki je navajal številke koliko odjemalcev da ima, in ob enem Linhartovo polemiko proti Ljubljancem, kako malo razširjen je „Rdeči Prapor“ v Ljubljani, zdelo se mi je, da bi bilo potrebno, da bi Linhart tudi s svojo vročo krvjo planil po tržaških sodrugih! Od februarja do sedaj je vendar v Trstu tako gibanje, da če bi se pri „Rdečem Praporju“ nekoliko gibali, bi morali imeti samo v Trstu 2000 odjemalcev. List bi dobil tudi več interesentov, če bi redno izhajal.“

Med tem se je približal strankarski zbor. Poročati o tem strankarskem zboru je naravnost žalostno. Bile so na na njem burne debate. Glavna debata je bila o časopisju. Zanj so govorili vsi Ljubljanski delegati, Gorenjci, Celjani — ali vsled prečudne in prečudovite prigode se je zgodilo, da je bil v splošni zmedenosti vzprejet predlog zagorskega Čobala: da se preje ne sme ustanoviti v Ljubljani časopis, dokler ne bo gnotne (4000 kron!!) podlage zato. Kot dodaten predlog pa se je vsprejel sledeči:

Dokler se Čobalov predlog ne uresniči: 1.) se naroča izvrševalnemu odboru, da vestno nadzira vsebino in izvršitev lista ter voli sodruge, ki ta posel izvršujejo; 2.) „Rdeči Prapor“ izhajaj na šestih straneh ter se oziraj na razne strokovne stvari; 3.) souredništvo

lista prevzame ljubljanska organizacija, ki je podrejena direktno izvrševalnemu odboru; 3.) v Ljubljani se ustanovi zaloga lista da se list primerno razširi; 5.) opravilnik si izdelata izvrševalni odbor in ljubljanski politični odbor; 6.) izvršitev te resolucije se naroča temu odboru. —

Tudi jaz sem bil za ta predlog in sem to v primerni obliki proglasil.

Po strankarskem zboru sem ostal še do novega leta v domovini; med tem sem priredil nekaj shodov in jako lepo uspeli cikel (9) predavanj „o socializmu“ med rudarji v Idriji. Po novem letu sem odšel v Prago, kjer sem nadaljeval svoje studije — tudi pisal sem v „Rdeči Prapor“, kolikor mi je bilo mogoče. V aprilu tek. l. pa me pokličejo idrijski sodrug, naj pridem med nje za stalno. Z veseljem sem se odzval ti želji in l. majnika sem že bil v sredi idrijskih rudarjev. Kako sem delal in delam v Idriji, o tem naj govore Idrijčani, glavno organizirani rudarji. „Slovenski Narod“ izliva dan na dan žolč nad mojo osebo in nad mojim socialističnim delom. In kogar nasprotnik graja, ta ne dela slabo

Kar pa se je nad Idrijo in glavno sevč nad mojo osebo, proglasil bojkot! Idrijska okrajna organizacija je izdala prvo številko idrijskega lokalnega časnika „Naprej“, in za urednika temu listu izvolila mene. Izvrševalni odbor jugosl. soc. dem. stranke se je protivil listu z vsemi mogočimi in nemogočimi razlogi. Sklicala se je v ti zadevi konferenca v Trst, ki je sklenila — prisotni so bili poleg dveh Ljubljancev (Mlinarja in Breskvarja) enega Zagorčana (Sitarja) in petih Idrijčanov sami Tržačani — da naj se idrijski list „Naprej“ ustavi ter da se mesto njega izdaja pri „Rd. Praporju“ vsakih 14 dnij priloga pod naslovom: idrijske razmere. Prisotni idrijski delegati so nasproti temu izjavili, da ne morejo za ta predlog glasovati, pač pa ga dajo na dnevni red plenarnega shoda, katerega dan in uro naj določi eksekutiva; pospeševali ga pa bodo po svojih močeh.

Pripominam pa, da jaz, Anton Kristan, v Trstu nisem bil za delegata, temuč le gost.

V IDRIJI, sredi septembra 1903.

Plenarni shod, vršeči se 29. avgusta, je po dolgih debatah sklenil s 57 glasovi proti 40 (glasovala sta proti „Napreju“ in za prilogo tudi — Kopač in Breskvar!), če prav vzamem s 57 proti 38 glasovom, da naj se „Naprej“ ne ustavi. Predsednik izvrš. odb. jugosl. soc. dem. stranke g. Josip Kopač pa ni bil s tem pravovojnim glasovanjem zadovoljen, ter je še enkrat drugi dan, na javnem shodu, spravil celo zadevo na dnevni red. Ali prisotno nad 500 glav broječe ljudstvo se je takorekoč enoglasno izjavilo za „Naprej“ in proti nameravani prilogi.

Trezni človek bi mislil, da bo s tem cela zadeva rešena, kajti v soc. dem. stranki kot eminentno ljudski stranki je ljudstvo prvi činitelj, ali tržaški izvrševalni odbor se je postavil nad ljudsko voljo in rekel: tako hočem, tako zapovedujem. Razpustil je lokalno organizacijo v Idriji ter mene, urednika „Napreja“, izključil iz stranke . . .

Kakor sem vsprejel mirno bojkot na svoja trpežna ramena, vsprejemam tudi izključitev. Svest pa sem si, da sem se vedno ravnal po načelih socializma, da sem vedno deloval za sveto delavsko stvar in da bom tudi v bodoče, če me kdo imenuje socialnega demokrata ali ne.

Časopis „Naprej“ je jasen dokument mojega dela in mojih načel. Kdor misli, da je boljši, naj vrže na me prvi kamen . . . —

Upam, da sem dokazal, da me izvrševalni odbor jugosl. soc. dem. stranke popolnoma po krivem dolži, češ: 1.) da sem začel v Ljubljani gotove mahinacije in 2.) da sem v Idriji nadaljeval svoje delo (namreč: gotove mahinacije).

Kdo pa se drži svojih lastnih sklépov, o tem naj razmišljajo vse drugi možje, katerim je to prav zelo potreba. Govori naj Vrhnika, Ljubljana, blagajnik zagorske rudarske podružnice — in govorila bo ob svojem času tudi Idrija . . .

Gospodom okrog „Rdečega Praporja“ pa pravim: „Kdor ne zna slobodno misliti, ne more se boriti za slobodo.“ Jaz pa se — bodem!

Ti, slovenski proletarec, pa sôdi?

Anton Kristan,

uradnik občnega konsum. društva
in urednik „Naprej-a“.